

Menekülés a moziba (1969–1989)

A '68-as reformtörekvések elbukását a visszarendeződés, a kiábrándultság, a pangás évei követték. A mozi viszont továbbra is menedéket nyújtott az alkotók és a nézők számára egyaránt. A közönségnek nemcsak a szórakozást jelentette, hanem a nosztalgizást vagy épp a mindennapokra való rácsodálkozást; a rendezők pedig hőseik útján beszélhettek koruk közérzetéről vagy a történelemről – és ez több esetben nemzetközi sikereket is hozott. Az olyan filmek, mint a *Szerelem*, a *Megáll az idő* vagy az *Eldorádó* egész generációk történelmi tapasztalatait szóltatták meg. Más filmek, mint *A kis Valentino*, a *Könnyű testi sértés*, *A kutya éji dala* korszakuk életérzését ragadták meg. Több alkotásunk szerepelt sikerrel Cannes-ban, Berlinben, és a *Mephisto* révén az Oscar-díjig is eljutott a magyar játékfilmművészet.

Az idő rétegei

A hatvanas évek filmjét megújító modernizmusból egyes rendezők számára az idő játékára épülő elbeszélésmód vált kulcsfontosságúvá a következő évtizedre. Alkotásaik visszatérő témái az emlékezet, a valóságérzékelés szubjektivitása, a személyiség törekénysége. E művek úgy nyújtanak árnyalt lélektani ábrázolást, hogy közben éreztetik a létezés teljességét is. Az évtizedforduló két csúcsteljesítménye, a *Szerelem* és a *Szindbád* e szintézis felülmúlhatatlan példái.

Fikció és valóság határán

A hetvenes évek egyik legizgalmasabb kezdeményezése az ún. fikciós dokumentarizmus, azaz a dokumentarista játékfilmek megjelenése volt. Az amatőr szereplőkkel, valós helyszíneken eljátszatott, aktuális problémákat feltáró történetekből a hetvenes-nyolcvanas évek meghatározó vonulata lett, amelyet a külföldi kritikusok Budapesti Iskolaként emlegettek. Az irányzat legfontosabb rendezői: Dárday István, Szalai Györgyi, Schiffer Pál, Ember Judit, de innen indult Tarr Béla, Erdőss Pál vagy Vitézy László is. Később nagyrészt ennek az alkotói körnek a kezdeményezésére jött létre az ötödik játékfilmes műhely, a Társulás Stúdió.

A történelem vallatása

Habár a történelem megjelenítése mindig is kiemelt volt a magyar filmben, a korszakban ezzel kapcsolatban rengeteg tabu élt. Így bizonyos kényes témákat „virágnyelven”, illetve parabolisztikus formában beszéltek el az alkotók, a történelmi filmeket áthatotta a jelen közérzete. A hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején már lehetővé vált, hogy egy-egy korszakról szinte naturálisan pontos filmek készülhessenek, és ekkoriban kezdődött meg az ötvenes évek áramlatszerű feldolgozása is. A magyar filmművészetet gyakran azonosították a történelmi filmekkel, Jancsó Miklós, Fábri Zoltán, Szabó István, Gábor Pál vagy Lugossy László fesztiválsikerei, rangos díjai szintén ezt a hagyományt táplálták.

Életérzések

A lassan leszálló ágba kerülő szocializmus hétköznapi élménye hálás témának bizonyult a filmesek számára. A néhol keserű nosztalgiával, néhol fanyar iróniával elmesélt történetek a sorok közötti összekacsintás jóleső érzését adták a közönségnek. Egy-egy jól eltalált jelenetben teljes korszakok közérzetét sűrítették össze az alkotók, nem véletlenül váltak szállóigékké e filmek mondatai.

A rendszerváltó dokumentumfilmek

A nyolcvanas években sorra születtek a magyar történelem korábban tabusított témáit, kibeszéletlen traumáit feltáró, hosszabb lélegzetű dokumentumfilmek. A még élő szemtanúkat sokszor az utolsó pillanatban megszólaltató munkák óriási érdeklődést váltottak ki, meghatározó szerepük volt a múlttal való szembenézés folyamatában, a nyilvánosság tágításában, a rendszerváltás szellemi előkészítésében.

Szerelm (r.: Makk Károly, 1970) Törőcsik Mari és Darvas Iván. Fotó: Markovics Ferenc / NFI – Filmarchívum

Werkfotó a *Szerelm* című film forgatásáról. Törőcsik Mari, Darvas Iván és Makk Károly rendező, háttal Tóth János operatőr. Fotó: Kotnyek Antal / NFI – Filmarchívum

A *Szerelm* megnyerte a Zsűri Nagydíját a 24. Cannes-i Nemzetközi Filmfesztiválon. 1971. május 12–27. Lili Darvas Lili, Törőcsik Mari és Makk Károly. Photo: UPI / MTI

Huszárik Zoltán a *Szindbád* forgatásán. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

Huszárik Zoltán rajza a *Szindbád* című filmhez. Forrás: Huszárik Zoltán Alapítvány

Szindbád (r.: Huszárik Zoltán, 1971), Szegedi Erika. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

Huszárik Zoltán és Latinovits Zoltán a *Szindbád* forgatásán. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

Huszárik Zoltán rajza Latinovits Zoltánról. Forrás: Huszárik Zoltán Alapítvány

Fotográfia (r.: Zolnay Pál, 1972), Iglódi István, Zala Márk. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

Jutalomutazás (r.: Dárday István, 1974), Tamás Kálmán, Borsi József, Hollósi József. Fotó: Morvay Pálma / NFI – Filmarchívum

Cséplő Gyuri (r.: Schiffer Pál, 1978). Balra Cséplő György. Fotó: Jávor István / NFI – Filmarchívum

Békeidő (r.: Vitézy László, 1979), Fekete András, Czink Béla. Fotó: Halász Gábor / NFI – Filmarchívum

Kende János operatőr és Jancsó Miklós rendező az *Égi bárány* forgatásán. Fotó: Friedmann Endre / NFI – Filmarchívum

Daniel Olbrychski az *Égi bárány* című filmben. Fotó: Szóvári Gyula / NFI – Filmarchívum

Jancsó Miklós a *Szerelmem, Elektra* forgatásán. Fotó: Szóvári Gyula / NFI – Filmarchívum

Szerelmem, Elektra (r.: Jancsó Miklós, 1974) Madaras József, Törőcsik Mari. Fotó: Szóvári Gyula / NFI – Filmarchívum

Kende János, Törőcsik Mari és Jancsó Miklós a *Szerelmem, Elektra* Cannes-i bemutatóján. Fotó: NFI – Filmarchívum

Az ötödik pecsét (r.: Fábri Zoltán, 1976), Márkus László. Fotó: Domonkos Sándor / NFI – Filmarchívum

Sára Sándor a *80 huszár* forgatásán. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

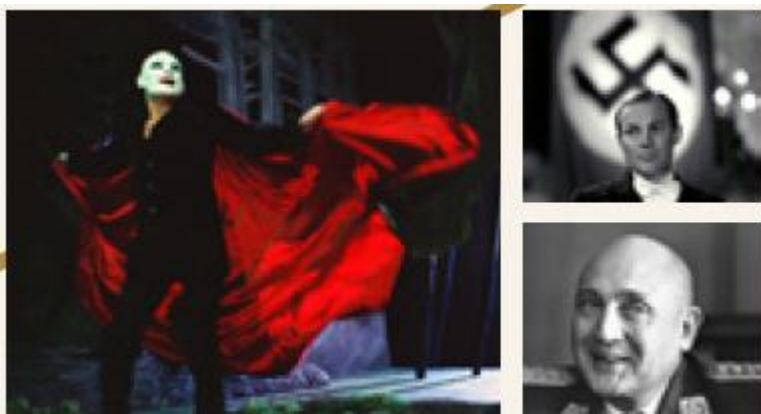
80 huszár (r.: Sára Sándor, 1978), Dózsa László, Cserhalmi György. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

Angi Vera (Gábor Pál, 1978), Pap Vera és Dunai Tamás. Fotó: Jávor István / NFI – Filmarchívum

Mephisto (r.: Szabó István, 1981). Klaus Maria Brandauer és Rolf Hoppe arcai. Fotók: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

Megáll az idő (r.: Gothár Péter, 1981), középen Sőth Sándor. Fotó: Jávor István / NFI – Filmarchívum

Szamárköhögés (r.: Gárdos Péter, 1986), Garas Dezső. Fotó: Hegyi Gábor / NFI – Filmarchívum

Eldorádó (r.: Bereményi Géza, 1988), Tóth Barnabás, Eperjes Károly. Fotó: Hegyi Gábor / NFI – Filmarchívum

Örökbefogadás (r.: Mészáros Márta, 1975), Vígh Gyöngyvér, Berek Kati. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

Kilenc hónap (r.: Mészáros Márta, 1976), Jan Nowicki, Monori Lili. Fotó: Szóvári Gyula / NFI – Filmarchívum

Ők ketten (r.: Mészáros Márta, 1977), Monori Lili, Marina Vlady. Fotó: Szóvári Gyula / NFI – Filmarchívum

Mészáros Márta az *Örökség* (1980) forgatásán. Fotó: B. Müller Magda / NFI – Filmarchívum

A kis Valentinó (r.: Jeles András, 1979), Opoczki János. Fotó: Kende Tamás / NFI – Filmarchívum

Eszkimó asszony fázik (r.: Xantus János, 1983), Méhes Marietta, Lukáts Andor. Fotó: Jávor István / NFI – Filmarchívum

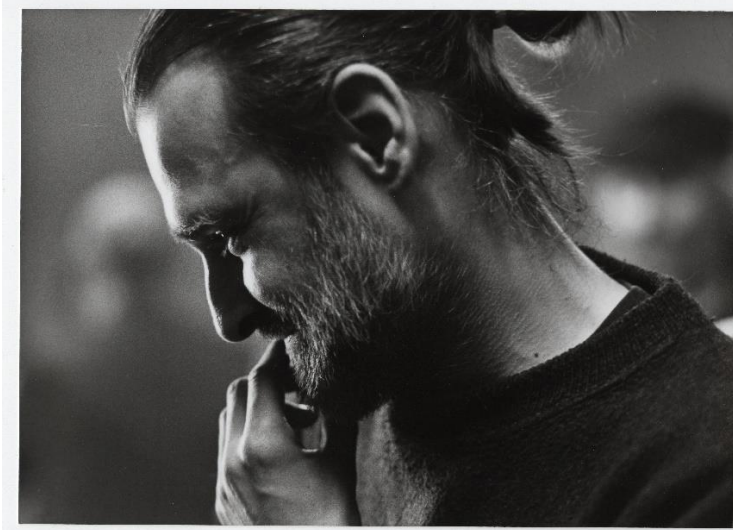
Egészséges erotika (r.: Tímár Péter, 1985), Sótonyi József, Rajhona Ádám, Haumann Péter, Koltai Róbert. Fotó: Gáspár Miklós / NFI – Filmarchívum

Az én XX. századom (r.: Enyedi Ildikó, 1988), Dorota Segda. Fotó: Jávor István / NFI – Filmarchívum

Kárhozat (r.: Tarr Béla, 1988) Temessy Hédi. Fotó: Bucsányi István, NFI – Filmarchívum

Szürkület. Haumann Péter színész és Fehér György rendező a forgatáson, 1988. Fotó: Inkey Alice / NFI – Filmarchívum

Recsk 1950–1953 – Egy titkos kényszermunkatábor története (r.: Gyarmathy Lívia, Böszörményi Géza, 1988) Plakát: Krzysztof Ducki / NFI – Filmarchívum

